

De Breesaap rookt

Corus in IJmuiden

HENK WIJKHUISEN

Aan de monding van het Noordzeekanaal in IJmuiden ligt het grootste, aaneengesloten industrieterrein van ons land. Wie 's avonds langs het kanaal IJmuiden binnenrijdt, ziet aan de overkant een zee van kerstverlichting. Hoogovens, inmiddels omgedoopt in Corus, biedt werk aan tienduizend mensen, die verdeeld zijn over een terrein van ongeveer achthonderd hectare. Op deze plek lag ooit een omvangrijk duingebied en een grote duinvallei, De Breesaap.

Als op 20 september 1918 de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken NV wordt opgericht, betekent dit een enorme impuls voor de kwakkelende vaderlandse economie en de werkgelegenheid in deze regio. Zelfs Jac. P. Thijsse toonde begrip voor het afgraven van de duinen in het belang van de vooruitgang. Tot in de jaren zestig bleef Hoogovens zich uitbreiden in noordelijke richting. Door nieuwe technieken is er nu minder ruimte nodig voor nieuwe installaties. De ruimte die nog over is, komt nu ten goede van andere bedrijven, waaronder de drinkwaterfabriek van de NV PWN.

De groenstrook

De meest spannende vraag is of er nog restanten van de Breesaap aanwezig zijn. Helaas is het gehele terrein in de afgelopen tachtig jaar wel eens

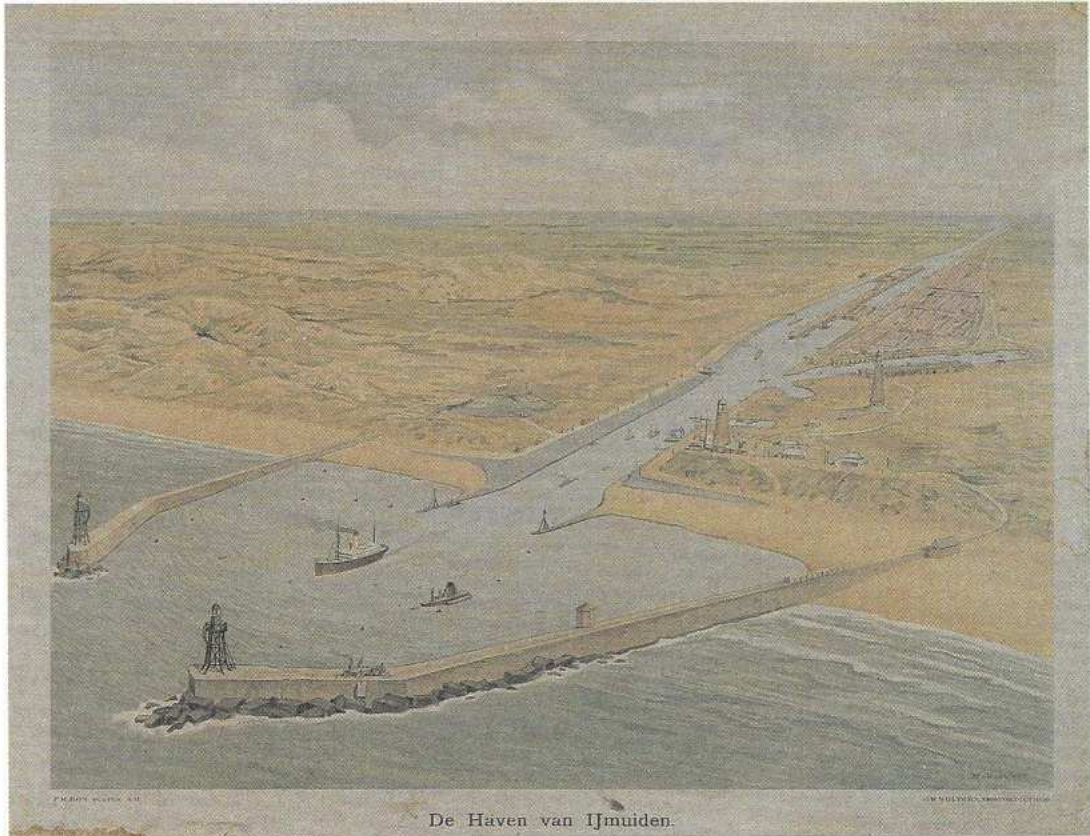
op de schop geweest. Waar geen gebouwen staan, liggen talloze leidingen in de grond. Wel is er zo'n honderd hectare aan groenstroken aanwezig binnen de Corus-complex. Het grootste deel ligt aan de oostkant, dat een afscherming vormt naar het stedelijk gebied van Heemskerk en Beverwijk. Hier tref je nog fraaie restanten aan van een binnenduïnbos met onder meer eiken. De groenstrook zal helaas gedeeltelijk het loodje moeten leggen om de aanleg van de Westelijke Randweg om Beverwijk mogelijk te maken. Onder aanvoering van onze consulent Henk van Bourgonje is tegen de aanleg van deze randweg veel stampeij gemaakt. Vooral het feit dat de weg door de laatste groene delen van Beverwijk werd gepland, waaronder landgoed Westerhout (zie luchtfoto), heeft veel natuurliefhebbers in verzet gebracht. Ook aan de kant van Wijk aan Zee is een buffer tussen industrie en dorp. Hier zijn zelfs kunstduinen aangelegd om de overlast zoveel mogelijk te beperken. Hoe relatief overlast is, bleek overigens uit de camping die jarenlang in Wijk aan Zee naast het terrein van Hoogovens heeft gelegen. Met grote tegenzin moesten de bewoners deze camping verlaten. Nu staat er kunst en grazen er schapen. En wie goed zoekt ziet hier zelfs het hondskruid, een orchidee die in de duinen van Wijk aan Zee in de zomer in bloei staat.

Hoogovens, inmiddels omgedoopt tot Corus, in IJmuiden.
(foto: Paul Paris)

Ijmuiden, ruim honderd jaar geleden op een oude schoolplaat. Waar nu Corus staat, lag ooit de grote duinvallei De Breesaap. Het fort zit nog vast aan de duinen. Later werd het fort omsloten door water (zie voorpagina).

De Haven van IJmuiden.

Volop natuur

Uit inventarisaties in het verleden bleek er op het Hoogovensterrein nog opvallend veel variatie aan natuur te zijn. Door de aanvoer van gebiedsvreemde elementen is zelfs het zinkviooltje ontdekt. Dit plantje komt in Nederland exclusief voor langs de Geul in Zuid-Limburg en is vanwege de zeldzaamheid wettelijk beschermd. Bij een inventarisatie in de jaren zeventig werden ruim vierhonderd soorten planten geteld, waaronder leuke soorten zoals addertong, grote keverorchis het hiervoor genoemde hondskruid.

Een ecologisch beheerplan is er overigens niet. Wel wordt aan 'landscaping' gedaan. Er worden struwelen en bomen aangeplant en hier en daar wat reliëf in het landschap gemaakt. Opvallend is dat op veel plaatsen een gekweekte vorm van de duindoorn is aangeplant. De plant is ijler dan de echte duindoorn, die hier soms naast de gekweekte vorm te vinden is.

Ook vogels mogen er graag vertoeven. Vlak voor het bezoek dat ik (HW) bracht aan Corus om dit verhaal te schrijven zag ik zelfs een visarend, die enige dagen op en rond Corus verbleef. En wie in het voorjaar in de groenstrook staat, zal daar broedvogels van de struweel/boszone aantreffen, zoals nachtegaal, grasmus en fitis.

Sinds de meeuwenkolonies verdwenen zijn uit de vastelandsduinen, zie je in de IJmond overal meeuwenkolonies ontstaan op daken van vriesvemen, op het sluzencomplex en op fabrieken. Ook op het Corusterrein zijn zilvermeeuw en

kleine mantelmeeuw massaal aanwezig. En natuurlijk scharrelt de vos over het terrein op zoek naar een konijntje.

De Breesaap

Op de plek waar nu Corus en het Noordzeekanaal liggen was ooit een enorme duinvallei: de Breesaap. Op de oude schoolplaat die op de kleurenpagina staat is deze vallei goed te zien, omsloten door duingebied. Deze vallei is een van de eerste in ons land geweest die in cultuur is gebracht, wat vermoedelijk te maken heeft gehad met de gunstige waterhuishouding. Uit ploegsporen en aardewerk bleek dat ergens in de twaalfde eeuw al een boer zijn geluk heeft geprobeerd. Maar dat geluk was vooral ongeluk, want de sporen lagen bedekt onder een dikke massa zand die kennelijk over de landbouwgrond heen is gestoven. Maar boeren zijn taai en in de vijftiende eeuw was het grootste deel van de vlakte ontgonnen. De zandverstuivingen werden tot staan gebracht. Niet alleen met helm, maar vermoedelijk ook met schelpen en rechtopstaande dakpannen, die bij de aanleg van Hoogovens werden teruggevonden.

De Breesaap was in de Bataafsche tijd (1796-1813) het grote voorbeeld van het vruchtbaar maken van de duinen. In deze periode werden overal in de regio pogingen gedaan om het woeste duin te ontginnen, zoals Middenduyn bij Overveen.

Op de foto het landgoed Westerhout in Beverwijk en linksboven het terrein van Corus. Langs deze groene gordel moet een weg komen en een bedrijfspark. Daardoor zal een groot deel van het nog aanwezige bosgebied verdwijnen op het Corusterrein. (foto: Paul Paris)

Rijke flora

Ook bijzonder was de rijke flora van de Breesaap. Ondanks de landbouw maken verschillende natuurvorschers melding van de rijkdom aan bijzondere planten. Er werden orchideeën gevonden, zoals de sturmia, de harlekijn en het hondskruid. Frederik van Eeden beschreef in zijn boek "Onkruid, botanische wandelingen, Kennemerland 1886" de Breesaap als "een uitgestrekte, vruchtbare duinvlakte, waar welige graan- en bouwlanden het oog verrassen". Deze landbouw was kennelijk zo extensief, dat het hem niet stoorde. Waarschijnlijk heeft diezelfde landbouw zelfs de flora verrijkt. De landbouw kende enkele goede momenten. Kops maakt melding van 400 morgen (een morgen is ongeveer 0,85 ha) bouwland in het midden van de achttiende eeuw. Echt tot bloei komt de vallei onder de eigenaren Bik en Arnold, die een groot deel van de Breesaap in 1851 kochten en nieuwe boerderijen stichtten. Wanneer echter het Noordzeekanaal gegraven wordt in 1865 betekent dit een enorme daling van de grondwaterstand in de omliggende duinen en de Breesaap. De rijkdom aan planten verdwijnt en de boeren in de Breesaap komen in grote moeilijkheden door de verdroging. In 1902 wordt de Breesaap dan ook beschreven als "een zandwoestijn zonder plantengroei".

Het einde nabij

Maar ook de zandafgravingen vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw aan de binnenduintrand van het duinterrein bij de Breesaap

hebben samen met de drooglegging van het Wijkmeer en het IJ in 1872 bijgedragen aan de daling van de grondwaterstanden. In 1899 ging het Staatsvissershavenbedrijf ook nog eens grondwater winnen, gevolgd in 1916 door het Gas- en Waterbedrijf der Gemeente Velsen. Het resultaat was een grondwaterstands daling van vier tot acht meter in de buurt van het Noordzeekanaal ten opzichte van de min of meer natuurlijke situatie rond 1800.

Als in 1918 Hoogovens worden gebouwd, luidt de doodsklok nu ook bovengronds voor de Breesaap. Het bedrijf breidt steeds verder uit in de Breesaap en het omliggend duingebied. Deze expansie is doorgegaan tot ver in de jaren zestig.

Contrasten

Het zijn merkwaardige contrasten in Wijk aan Zee. Wie hier in juni/juli door de duinen loopt, doorkruist een van de fraaiste zeedorpenlandschappen met ratelaar, silenes en hondskruid. Wie naar het noorden kijkt ziet een ongestoorde horizon. Maar in het zuiden doemt een enorme industrie op, die al ruim tachtig jaar het karakter van de IJmond bepaalt.

Ondanks de crisis bij de Britse tak van Corus draait de vestiging in IJmuiden goed. Bovendien is de milieuzorg op een bijzonder hoog niveau. Meer dan 98% van de stromen worden opnieuw ingezet. Wellicht dat in de komende decennia ook natuur op en rond het terrein dezelfde aandacht kan krijgen als de milieuzorg, want Corus zal naar verwachting ook de komende eeuw de horizon van de IJmond bepalen.